

Голові спеціалізованої вченої ради Д 26.456.02 в Інституті вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, проф. В.К.Майбороді

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри природокористування України Зайченка Івана Васильовича про дисертацію Романюк Світлани Захарівни «Розвиток рідномовної освіти українців в умовах західної діаспори (XX – поч. XXI ст.)», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Ступінь актуальності обраної теми.

Доцільність дослідження обраної теми зумовлена неодноразовими суспільно-політичними й етносоціокультурними процесами, які переживає сьогодні Українська держава та її гуманітарна сфера. Одним із чинників, що активно впливає на їх розвиток, є мовна політика, оскільки мова як найголовніша ознака нації та її найвища цінність виступає провідним фактором консолідації суспільства. У той же час аналіз сучасної мовної ситуації в Україні засвідчує відсутність послідовної цілеспрямованої підтримки офіційними органами й установами утвердження української мови як державної, підвищення її соціального статусу, розширення ареалу функціонування. У контексті зазначеного цілком своєчасним і доречним вважаємо звернення С.З.Романюк до вивчення теорії і практики рідномовної освіти українців західної діаспори, які впродовж більш як столітньої історії напрацювали цінний і цікавий досвід збереження й розвитку етнічно рідної мови в полілінгвальному середовищі англomовних країн проживання. Тобто той досвід, який нині активно засвоюють новітні українські діаспори і який, не зважаючи на свою значущість, досі не був предметом вітчизняної історико-педагогічної науки.

Актуальність дослідження розвитку рідномовної освіти зарубіжних українців в умовах західної діаспори впродовж XX – початку XXI ст. переконливо аргументована такими державними документами, як Концепція державної мовної політики України, Концепція мовної освіти в Україні, Державна програма співпраці із закордонним українством на період до 2015 року, пріоритетними напрямками наукових досліджень НАН України, практичними потребами у вдосконаленні процесу навчання української мови в Україні і українській діаспорі як рідної, державної і особливо іноземної та підготовки педагогічних кадрів для його забезпечення. З огляду на зазначене, а також через відсутність у вітчизняній педагогічній науці спеціальних досліджень визначеного феномена актуальність рецензованої дисертації не викликає сумніву.

Проте бажано було б:

- виокремити проблеми, розв'язанню яких в Україні може посприяти позитивний досвід організації рідномовної освіти зарубіжних українців досліджуваного періоду;

- більш переконливо аргументувати вибір нижньої межі дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації дає підстави стверджувати, що обґрунтованість викладених у ній наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується результатами здійсненого дисертанткою дослідження, які є достовірними і загалом не підлягають сумніву. Логічно вмотивованою й обґрунтованою є структура дисертаційної роботи, що включає вступ, п'ять розділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки і відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Зміст кожного розділу підпорядковано меті і завданням дослідження, виконання яких засвідчують ґрунтовні, науково виважені висновки.

У дисертації переконливо обґрунтовано вибір теми наукового пошуку, його мету і завдання, застосовано адекватні їм методи дослідження, окреслено хронологічні і територіальні межі досліджуваного феномена. Широкий спектр методів наукового пошуку (загальнонаукові, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-структурний, історико-типологічний, історико-географічний, історико-системний, контент-аналіз, педагогічної реконструкції, прогностичний (актуалістичний), емпіричні – бесіди, спостереження, опитування, вивчення продуктів діяльності) дав можливість досягнути мети і виконати визначені завдання.

Вагомим досягненням С.З.Романюк вважаємо аналіз соціокультурних детермінант зародження і розвитку рідномовної освіти українців у провідних англomовних країнах світу, вплив мовної політики цих держав і самої діаспори на генезу теорії і практики навчання української мови у полілінгвальному середовищі, уточнення сутності понять «українська діаспора», «рідна мова» (для закордонних українців) та «рідномовна освіта зарубіжних українців», основою яких цілком закономірно визначено володіння діаспоритами українською мовою як головною ознакою етнічної спільноти.

Важливим здобутком дисертантки є виокремлення теоретичних засад навчання української мови в умовах західної діаспори, аналіз внеску провідних лінгводидактів у теорію і практику навчання української мови у полікультурному середовищі, ґрунтовне висвітлення процесу підготовки педагогічних кадрів та дидактичного забезпечення рідномовної освіти українців у провідних англomовних державах.

Вартими уваги сучасних менеджерів освіти в Україні вважаємо міркування дисертантки, а вони висвітлені і в її монографії та статтях, щодо особливостей навчання мови в поліетнічному соціумі, вдосконалення

організаційно-дидактичних засад цього процесу та його кадрового забезпечення, особливо в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., який, переконані, доцільно використати в системі педагогічної освіти нашої держави – йдеться про підготовку магістрів та докторів філософії із додатковою спеціалізацією з української мови та українознавчих дисциплін, спроможних викладати українську мову як іноземну.

У дисертаційному дослідженні на основі аналізу широкої джерельної бази ґрунтовно висвітлено лінгводидактичні засади створення підручників та посібників для навчання української мови як рідної у системі етнічного шкільництва та другої / іноземної у мережі двомовної освіти, детально проаналізовано їх змістове наповнення і дидактичний апарат. С.З.Романюк слушно стверджує, що ці досягнення педагогів західної української діаспори заслуговують використання в загальноосвітніх навчальних закладах України та в інших державах проживання українців.

Практичну цінність для розвитку сучасної лінгводидактики мають виокремлені й достатньо аргументовані принципи навчання української мови як іноземної / другої, що пройшли апробацію в системі рідномовної освіти зарубіжних українців другої половини ХХ – початку ХХІ ст. і можуть успішно застосовуватись у навчанні української мови в Україні й інших державах проживання українців.

Цілком логічними й умотивованими, що впливають із змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій її автора, видаються пропозиції щодо вдосконалення рідномовної освіти українців в Україні і діаспорі, з якою Українська держава постійно вдосконалює багатоаспектні зв'язки, у дидактичному забезпеченні навчання української мови як іноземної, потреба в оволодінні якою у зв'язку із розширенням міждержавних відносин України набуває значної актуальності й перспективи.

Не викликають сумніву представлені в тексті дисертаційного дослідження, що виконувалося впродовж тривалого часу (2002-2015 рр.), положення, ідеї, міркування і висновки, аргументовані результатами скрупульозного аналізу потужної джерельної бази (695 позицій), апробацією у 70 публікаціях та доповідях на 30 наукових конференціях, а також у процесі викладання авторського спецкурсу в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича та впровадження у навчальний процес ще п'яти ВНЗ України, що засвідчують відповідні документи. Належний ступінь достовірності результатів підтверджується методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваного процесу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у історико-педагогічній науці розкрито найважливіші теоретичні і практичні аспекти навчання української мови в умовах західної діаспори впродовж ХХ – початку ХХІ століть; здійснено періодизацію цього багатоаспектного процесу; проаналізовано внесок провідних учених і педагогів-практиків західної діаспори у розвиток рідномовної освіти українців провідних

англомовних країн та створення її дидактичного забезпечення; окреслено перспективи використання прогресивного досвіду рідномовної освіти зарубіжних українців в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Суттєвим збагаченням сучасної історико-педагогічної науки, зокрема й української лінгводидактики, вважаємо презентовані в наукових публікаціях та дисертації С.З.Романюк автентичні матеріали щодо нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення навчання рідної мови у системі українського шкільництва західної діаспори та державної двомовної освіти країн проживання, особливо на межі ХХ – ХХІ ст.

Матеріали дисертаційної роботи рекомендовані: науковцям – для подальшого використання в галузі компаративного дослідження розвитку теорії і практики рідномовної освіти українців в Україні та діаспорі; менеджерам освіти – для вдосконалення нормативно-правової бази і навчально-методичного забезпечення навчання української мови як державної та іноземної; викладачам вищих навчальних закладів – для написання підручників, посібників, фахової навчально-методичної літератури, проведення лекцій, семінарських і практичних занять; студентам – для написання дипломних і магістерських робіт.

Разом з тим вважаємо, що в тексті автореферату варто було б ширше розкрити сутність понять «рідна мова» (для зарубіжних українців) та «рідномовна освіта зарубіжних українців» (с.11). Грунтовнішого висвітлення заслуговує методика навчання української мови на початковому етапі оволодіння нею в системі рідномовного і особливо двомовного шкільництва в англomовних країнах. Бажано було б виокремити спільне й відмінне в програмах навчання української мови у системі етнічного й державного шкільництва та особливості авторських програм з рідної мови педагогів західної української діаспори. Крім того, доцільно було б глибше розкрити роль етнічної преси, насамперед педагогічної, у розвитку теорії і практики рідномовної освіти зарубіжних українців в англomовних країнах, поширенні прогресивного педагогічного досвіду навчання української мови в білінгвальному середовищі.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони повністю адекватні меті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі. Одержані дисертантом результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, що відображають найважливіші положення рецензованого дослідження та засвідчують досягнення поставленої мети.

Матеріали дисертації С.З.Романюк пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, міжнародних педагогічних читаннях.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а 70 публікацій автора (1 монографія обсягом 28,3 друкованих аркушів, 2 навчальних посібники, 45 статей у наукових фахових виданнях, 5 – у зарубіжних виданнях, 17 – у збірниках матеріалів конференцій) з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та відповідають встановленим вимогам.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника».

Дисертація С.З.Романюк «Розвиток рідномовної освіти українців в умовах західної діаспори (XX – поч. XXI ст.)» є цілком завершеним, самостійним науковим дослідженням важливої історико-педагогічної проблеми. За своєю актуальністю, новизною, важливістю наукових результатів, їх обґрунтованістю і достовірністю, а також практичною цінністю сформульованих положень і висновків дисертаційна робота відповідає пунктам 9, 10, 12 і 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р., а її автор – Романюк Світлана Захарівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

І. В. Зайченко

Зайченко І.В.

*Лірише
Геніше*

Зайченко

секретар

засвідчую

Гарановська О.В.